

Tóth Glemba Klára

ADALÉKOK A MAGYAROK ÉS MÁŠ NEMZETI KISEBBSÉGEK SZEMVERÉSSSEL KAPCSOLATOS HIEDELMEIHEZ

*Közép-Bánát legnagyobb magyarlakta településén, Muzslyán
és egy román településén, Tárnokon*

„PFUJ, PFUJ, CSÚNYA”

A leggyakoribb csecsemőbetegség közé tartozik a szemmel verés. Szinte minden csecsemő, de fiatal jószág is hajlamos a szemmel verésre. Elég egy szúrós szem, egy összenőt看 szemöldökű vagy „csodás” szemű személy, a szemmel verést már el tudja végezni. Sok esetben elég, ha csak megcsodálják s máris megtörtént a baj. Bajt okoz a fáradt szem is. A szemmel vert gyermek nyugtalan, sírós és rossz alvó. Ha nem gyógyítják, bizony, tragikus kimenetelű is lehet gyermekre, állatra nézve egyaránt.

A MEGELŐZÉS

Megelőzősképpen piros fonálból, illetve piros gyöngyből karkötőt kötöttek a gyermek csuklójára, amelyet a keresztelő után leoldottak. Ugyanis a megkeresztelt gyermeket már nem lehet szemmel verni. Ha fásasztó útról vagy munkából jön haza az apa, ajánlatos volna egyáltalán nem megnézni a babát. Először pihennie kell, de ha erre nincs alkalma, akkor, hogy megelőzze a bajt, a kalapját borítja a gyermek szeme elé. Fáradt szemmel nem szabad még a jószágot sem megnézni, sem megetetni. Igen elterjedt a fordított alsónemű viselete a szemmel verés megelőzésekképpen.

A legegyszerűbb a megköpködés, háromszor kell köpni, és azt mondani „Pfüj, pfüj, csúnya”, „Te kis csúnya” stb. Ha pedig már valaki nagyon megcsodálta, akkor az édesanyának azt kell mondani: „A szömed a seggibe.”

A GYÓGYMÓDOK

A szemmel verés gyógy módjait két nagy csoportba sorolnám:

1. az egyszerűbb módszerek csoportja – amelyek kevesebb tudást igényelnek, és bárki elvégezheti
2. összetettebb módszerek – amelyeket már szakavatott személyek végezhetnek el és igen nagy tudást igényelnek.

Az egyszerűbb módszerek közé tartozik:

- 1a. mosdatás
- 1b. vízmérés

1c. keresztvetés

1a. A legkönnyebb és legegyszerűbb módja a mosdatás, amelyet a szemmel verő végez el: a saját alsóneműjébe (vagy a testéhez legközelebb álló ruhane-műbe) törli meg a gyermek arcát.

1b. Jól ismert módszer a vízmérés. A síró gyermek fölött kimérnek 7 vagy 9 kanál vizet, ebben megmosdatják, majd újból visszamérik a vizet. Ha több van, akkor a gyermek szemmel volt verve. Az ilyen vizet az ajtó sarkára kell önteni.

1c. Már kevésbé ismert módszer, de az előbbiekhöz viszonyítva épp olyan hathatós, hogy ha a gyermek kezét keresztbe fogjuk, majd a lábát is keresztbe fogjuk s háromszor megismételjük.

Az összetettebb módszerek közé tartozik:

2.1. Az imádkozás, a ráimádkozás is igen hathatós, amelyet nem tud bárki elvégezni, csak a „kiválasztott” személy, akinek, míg a szemmel vert gyermek fölött imádkozik, folyik a könny a szeméből. Ennek a gyógymódnak a szövegét írásban adták át egymásnak a „kiválasztott személyek”. Három miatyánkot és üdvözlégyet imádkoznak hozzá.

2.2. A legbonyolultabb praktikák közé tartozik az ólomöntés, amelyet mint utolsó lehetőséget alkalmaznak, de úgyszintén nagy hasznát vehették az ijedés orvoslásában is, nemcsak gyermeknél, hanem felnőttél is igen jó eredményt mutatott. Az ólomöntést nem tudja mindenki elvégezni, csak az, aki már nagy tapasztalattal rendelkezik ezen a téren. Szinte mindig idős asszonyok végezték.

Kismárton (1933-ban született, Törköly) Etel így mesélte el: „Én is mán az anyósom után tanútam mög. Bele kő tónni az ólmot egy evőkanálba, egy hosszú szárfízékbe belenyomjuk a végit, hogy mög ne égessük a kezünket és belenyújtani a tűzbe. A kicsit le kő fektetni, virágos vagy nagyon tarka ruháva le kő takarni. A tányért a csíjjáig önteni vízze, oszt kenyérszegő kést rátartani a tányérra körösztbe. Mikó főolvad az ólom, ráöntöd, az szanaszét durrog, összeszödöd, oszt mögint beletöszöd, ezt háromszor csinálod, egyet a fejire, egyet a lábára, egyet a szívre, egyikőtök tarti az ólmot, a másik önti. Közbe e kő mondani három hiszökégyet, míg olvad az ólom, ámen nélkül. Osztán abbú a vízbú a kicsinek a szájába kő csöpögtetni. A többi vizet napnyugtának kő önteni. Ezután biztos lényugszik a kisgyermek. Az ólmot egy rongydarabba kő csavarni és 3-4 napig a feje alatt kő tartani. Ha ijedésre csinálod, akkó mög kő nézni az alakot, amilyen alakú, attú ijedt mög.”

A SZEMMEL VERÉS A VAJDASÁGI – KÖZÉP-BÁNÁTI – ROMÁNOKNÁL

Az akulturalizáció eredményeként létrejött fonódások és fedések egymás szokásaiban több egymásra találó és egymáshoz hasonló szokásokat mutatnak ki. Szinte lehetetlen elképzelni Vajdaság nemzeti kisebbségét egymástól elzárkózott szokásában.

A szemmel verés elterjedt csecsemőbetegség a vajdasági románoknál is. A település neve Tárnok (Tora-Begejci) Nagybecskerekettől 22 km-re fekszik. Itt telepedtek le az Erdélyből, a Kris folyó környékéről vándorolt románok. Letelepedésükhöz igen gyászos monda fűződik. A vándorlásuk alatt az egyik családnak a fáradságtól és a kimerültségtől mindkét gyermeke meghalt. A szülők úgy döntöttek, hogy ott fognak letelepedni, ahol a gyermekeik sírja van. Vol-

tak olyanok, akik velük maradtak e helyen – ez lett Tárnok –, de voltak olyanok is, akik tovább mentek a mai Jankahídig, és ott települtek le. A két gyermek sírja felett két hatalmas fa nőtt ki. Ezeket a fákat az elmúlt tíz ínséges évben kivágták tüzelőnek. Kutatásom alanya Ileana Ursu, 1952-ben született Tárnokon.

KI TUD SZEMMEL VERNI?

Szemmel verni csodás szemű, nagyon világos vagy nagyon sötét szemű, összenőtt szemöldökű emberek tudnak. A szemmel vert gyermek nyugtalan és sírós.

A VÉDEKEZÉS

Először is védekeztek ellene. Három szál piros fonálból karkötőt fontak, a gyermek csuklójára kötötték, vagy a babakocsira, vagy a gyermek kiságyára, hogy oda húzza a szemet és a rosszat száz csomóba kösse, hogy ki ne szabaduljon. Az állatokra is, de főleg a kiscsikóra volt kötelező piros bojtot kötni. Hogy megelőzzék a bajt, a gyermek először látásakor valamilyen csúnyát mondanak neki, pl.: „Szar van az orra alatt.” Ami azt jelenti, hogy nem is olyan szép, mint ahogyan azt gondolják, illetve látni vélik.

A BAJ ORVOSLÁSA

Ha már megtörtént a baj, a következőképpen kell orvosolni: meghívják azt az asszonyt, aki gyógyítani tud. Míg a szöveget mondja, addig a két hüvelykujjával simogatja a szemöldök fölötti részt, egész a halántékig. Ha szemverésben van a gyermek, akkor a gyógyító a vers szövegét összekeveri. Így hát addig kezdi előlről, míg a vers szövege nem megy sorrendben, és már látható is a gyermek megnyugvása.

A gyógyító szövege így hangzik:

*Menj ki igézet
a szemek közül,
az erekből, a tüdőkből,
a csontok velejéből,
az agyból.
Ott lakj,
ott élj,
ahol nem hallasz kakashangot,
ahol nincs emberi lépés,
az én gyermekem maradjon tisztán,
az Úr angyalától megáldva.*

*Ha asszonytól való az igézet,
repedjen ki a csecse,
folyjon el a teje,
az én gyermekem maradjon tisztán.
Ha férfitől való az igézet,
hasadjon ki a töke*

*folyjon a vizelete,
kerülje el a falu,
az én gyermekem maradjon tisztán,
az Úr angyalától megáldva.*

Sajnos, mind kevesebben vannak a faluban olyan asszonyok, akik ennek az eljárásnak a pontos menetére emlékeznek, de még kevesebben hisznek benne és alkalmazzák.

Hasonló szövegekre bukkantam az *Igézet ne fogja* című könyvben, amelyben ez áll: „Alsó-fehér megyében így tesznek igazságot – Ha férfi igézett meg, pattanjon ki a töke, ha fehérnép, fakadjon ki a csecse, folyjon ki a teje, ha leány, hulljon el a haja, s legyen nagy kacagás!”¹

„Az ember a világot valóságra és csodára osztja fel. Az ember csodából van, de a valóságban él” (Hamvas Béla).

JEGYZET

¹ *Igézet ne fogja* . . . Szendrei Zsigmond és Szendrei Ákos „babonaszótára” nyomán írta Fazakas István és Székely Sz. Magdolna, 1990, Budapest, 107. oldal.